

I

Şobolanii părăsesc întotdeauna corăbiile ce urmează să se scufunde. Rămân pe uscat în ultimul port. Împăraţii romani au părăsit Roma, precum şobolanii, cu un secol înainte de cucerirea barbară. Împăraţii au refuzat, unul după altul – fără excepţie –, să mai locuiască la Roma. Au locuit la Treveris¹, la Constantinopol ori la Milan. Oriunde altundeva, în afară de Roma.

Împăratul Flavius Valentinian şi-a stabilit reşedinţa la Milan. În anul 374 d.Hr. el şi-a serbat cea de-a cincizeci şi treia aniversare. S-a născut în anul 321, la Cibalae, în Panonia, într-o garnizoană militară. Fratele său mai Tânăr, Valens, care va fi împărat roman al Răsăritului, cu reşedinţa la Constantinopol, s-a născut în aceeaşi fortăreaţă ca şi el. Tatăl lor a fost militar.

Valentinian – aşa cum o arată şi titulatura oficială – este împărat al Romei şi stăpân al lumii. Stăuile oficiale care împodobesc intrările cazarmelor, ale Senatului şi pe cele ale clădirilor publice îl înfăţişează sculptat în marmură, cu un glob în mâna. Un glob mare cât un măr. Acesta simbolizează lumea, căreia el, Flavius Valentinian, îi este stăpân.

¹Treveris (Augusta Treverorum), astăzi, Trèves (Trier), în Germania.

Însă titlurile lui Valentinian sunt doar nominale. Nu au corespondent în realitate. Sunt învechite. Teoretic, Valentinian este cel de-al cincizeci și cincilea împărat al Romei și stăpân al lumii. În realitate, el nu este împărat al Romei, ci al Milanului. Lumea nu este sub stăpânirea lui Valentinian. Imperiul Roman nu înglobează întreaga lume – ba dimpotrivă: pe zi ce trece, imperiul devine din ce în ce mai îngust. Barbarii devorează din toate părțile frontierele imperiului, aşa cum şobolanii ar devora o bucată de şvaiţer. Iar dacă această situație va dura, într-o zi, din imperiu nu va mai rămâne decât numele. În prezent, câteva elemente esențiale ale imperiului au dispărut. În primul rând, imperiul nu mai dispune de o armată. Cetățenii – după secole de cuceriri – s-au îmbogățit. Meseria de soldat este nespus de obositoare. Ea nu mai este compatibilă cu viața pe care o duce cetățeanul bogat, care trăiește din veniturile sale. Meseria de soldat este rezervată exclusiv străinilor și, în particular, barbarilor. Agricultura este lăsată, de asemenea, sclavilor străini. E o meserie grea. Funcțiile publice de avocați ori cele inteligețiale – la fel ca toate celelalte meserii, de altfel – au fost date în concesiune, contra unei remunerații, străinilor. Munca este o activitate barbară. Poporul evoluat, de genul romanilor, își dă seama că munca este o activitate barbară. Rezervată, prin urmare, barbarilor. Si a gândi este tot o muncă, deci o activitate barbară. Împăratul Valentinian, care este roman – evoluat, prin urmare –, nu se gândește nicicum la ceea ce se va alege din imperiu și, cu toate acestea, este imperiul său. Valentinian nu-și pune întrebări. A-ți pune întrebări este mai rău decât a sfârâma piatră.

În schimb, Valentinian se agită, cu trupul său uriaș, pe terasele de marmură ale palatului imperial din Milan. Valentinian nu se simte niciodată în largul său în palat. Nu se simte, de fapt, în largul său în nici un palat. Valentinian nu suportă zidurile nici chiar atunci când acestea sunt din marmură ori împodobite cu aur. Valentinian, cel de-al cincizeci și cincilea stăpân al lumii, este un om care are nevoie de aer. Într-un palat, împăratul este mai puțin în largul său decât un leu într-o cușcă.

Oricine l-a cunoscut pe tatăl lui Valentinian înțelege cel mai bine această indispoziție a împăratului între patru pereți. Tatăl împăratului se numea Grațian. Era soldat și avea mușchii cei mai puternici din întreaga armată română. Grațian – tatăl lui Valentinian – era mai puternic decât un leu ori un urs. Era nevoie de cinci oameni care să-și adune forțele laolaltă pentru a putea smulge o frângie din mâinile lui Grațian. Auzind vorbindu-se de un soldat atât de puternic, împăratul a vrut să-l cunoască pentru a-l studia mai bine și a-l putea admira. În prezența sa, Grațian s-a luptat și a învins cinci gladiatori.

Împăratul a hotărât, nu fără anumite rațiuni, că era nedrept ca un om ce dispunea de o musculatură atât de puternică să rămână un simplu soldat.

– Un militar atât de puternic trebuie să fie cel puțin general, a declarat împăratul.

Soldatul Grațian a fost numit îndată general. La ordinele sale a fost plasată o armată și el a devenit comandanțul unei cetăți, Cibalae, în Panonia – Ungaria de astăzi. Cei doi fiți ai lui Grațian – Valens și Valentinian –, amândoi viitori împărați, s-au născut în această cetate.

Însă generalul Grațian avea oricare de disciplină. Împăratul a fost constrâns astfel să revină asupra favorurilor

pe care i le acordase. Redevenit simplu soldat, Grațian n-a respectat disciplina. Împăratul, a cărui sarcină era să vegheze să domnească disciplina, a dat ordin să-i fie tăiat capul soldatului Grațian – care dispunea de mușchii cei mai puternici din întreaga armată.

Ajunși orfani, cei doi fi ai lui Grațian și-au recâștigat rangurile de simpli soldați.

Valens era un soldat de statură mică, bronzat și nervos. Valentinian era înalt, blond și foarte puternic. Nu era atât de puternic precum tatăl lui decapitat, în schimb dădea dovedă de o voință nemaivăzută. Ținându-se seama de fermitatea caracterului acestuia, care nu avea egal decât în forța fizică a tatălui său, Valentinian a fost numit general.

În anul 364 el comanda armatele Răsăritului. Într-o noapte, Iovian, împăratul Romei, care lupta împotriva perșilor, a mâncat foarte mult. Adormind, la puțină vreme de la copiosul dineu, după miezul nopții împăratul a murit în urma unei indigestii.

Moartea lui s-a petrecut într-un moment dificil. Armata romană se afla în plină retragere. Avea nevoie de un comandant pentru a salva situația. Trupele au ales, prin urmare, cât se poate de rapid, un nou împărat. Acesta a fost Valentinian.

Plimbându-se pe terasa sa de marmură, Valentinian își aducea aminte cu placere de refuzul purpurei și al diademei. Camarazii săi de arme erau fericiti de a fi ales un împărat robust, care nu risca să moară din pricina unei indigestii, asemenea predecesorului său. Era destul de primejdios de a avea împărați – precum Iovian – cu un stomac fragil. Victoriosă, o armată își poate îngădui să-și tragă răsuflarea. Învină, cu vrăjmașul pe

urmele sale, o armată trebuie să se retragă. Are nevoie de comandanți vrednici. În timpurile de pe urmă, armata romană se afla mereu în retragere. Astfel că nu-și putea permite luxul de a avea împărați slabii și incapabili de a organiza o retragere.

Și totuși Valentinian a refuzat purpura și diadema. Camarazii săi de arme au insistat. A agitat spada. Mânoș, el s-a apărat împotriva camarazilor săi care voiau să-i aşeze cu de-a sila purpura pe umeri.

– Mâine voi accepta alegerea voastră, le-a explicat el. Astăzi refuz să devin împărat. Este o zi care aduce nefericire. Un „bisect”.

Soldații, care cunoșteau fermitatea caracterului său, n-au mai insistat. Au aranjat mantia de purpură și coroana stăpânului lumii și-au aşteptat cea de-a doua zi. Când i le-au prezentat din nou lui Valentinian, acesta le-a permis fericit.

Diadema, încrustată cu pietre prețioase, părea făcută special pentru a fi purtată de către o coamă de leu blond și plin de bărbătie precum Valentinian. Nu putea să i se mai întâmpile nimic rău acum, căci era o zi fastă.

Titlul de împărat nu i-a luat mințile lui Valentinian. Acum, la vîrstă de 53 de ani, la fel ca în întreaga sa existență, Valentinian considera forța fizică drept darul cel mai prețios. Ar fi preferat mușchii tatălui său în locul diademei de împărat. Pentru el, darul suprem era forța fizică. Tatăl său putea să pună la pământ cinci adversari. Antrenat cum se cuvine, Valentinian nu putea să doboare decât doi.

Valentinian se consola. Mușchii inimii sale sunt de departe mai puternici decât ai altora. El era fără milă și nu băga de seamă durerea, remușcările ori compasiunea.

Pentru un războinic, aceste calități au aceeași importanță ca și mușchii. Nimic nu-l impresiona pe Valentinian. Putea să se scalde în sânge. Putea să omoare oameni, unul după altul, fără să resimtă altceva decât oboseală.

„Sunt singurul împărat roman care nu acordă niciodată iertare”, și-a spus Valentinian. Fapt confirmat. Cercetările de arhivă o adeveresc pe deplin. Împărații cei mai cruzi ai Romei au cunoscut momente de slăbiciune. Au acordat grațieri. Au iertat. Însă nu Valentinian. Nici o grațiere. Nici un fel de iertare. La începutul domniei sale, consilierii lui au încercat să-i demonstreze nevinovăția unui condamnat. Îi cereau să îl ierte. I-au adus probe indubitabile.

- E nevinovat? a întrebat Valentinian.
- Fără umbră de îndoială, este nevinovat.
- Nimeni nu este fără pată când eu vreau să fie vinovat! obișnuia el să afirme.

Înădă după aceea, sentința era pusă în aplicare. Era logic.

Nimeni nu mai putea să pledeze ca nevinovat. Nici un avocat.

Dar Valentinian avea nevoie de un antrenament zilnic pentru a rămâne puternic și în plină formă. Caracterul său trebuia să fie supus antrenamentului, ca și mușchii.

În camera principală a palatului său din Milan, în apropierea dormitorului, împăratul adăpostea doi urși. Două sălbăticiumi. Unul dintre urși se numea Mica Aurea – paieță de aur. Cel de-al doilea se numea Innocentia. În fiecare zi, cu augusta sa mână, împăratul îi hrănea și le dădea carne de om. Neapărat proaspătă.

Comandantul închisorii din Milan avea ordin să procure carne de om pentru împărat, nu conta la ce oră a zilei

ori a nopții, atunci când era nevoie la palat. Această hrană necesară sălbăticiumilor imperiale provinea de la prizonieri, de la sclavi și de la cei condamnați la moarte. Nu conta cine ar fi putut să devină hrană pentru sălbăticiumele imperiale, pentru că nu conta cine ar fi putut fi vinovat. Nimeni nu era fără de pată atunci când împăratul Romei dorea ca el să fie vinovat.

Acest antrenament al caracterului și al forței combative a fost întotdeauna pus în practică în armata romană. În ajunul unei mari bătălii, soldații erau invitați în arene, unde li se oferea un spectacol plin de cruzime. În lipsa unui antrenament, victoria era imposibilă.

În anturajul împăratului, nimeni nu socotea că eraizar ori crud acest mod de antrenament al lui Valentinian. În fiecare zi, în public, erau oferite spectacole asemănătoare. Ființele umane erau aruncate ca hrană fiarelor sălbaticice în arene. Un spectacol familiar și acceptat. Toți cetățenii asistau la acesta. Un spectacol familiar la care asistau atât femei, cât și copii. Demnitarii hrăneau murenele și ceilalți pești din piscinele lor private cu carne omenească foarte proaspătă. O tradiție. La fel ca și chinezii, care, deși în secolul al XX-lea, dau pe nou-născuții lor, care nu sunt de sex masculin, ca hrană porcilor.

Pradă agitației, împăratul Valentinian pășește de-a lungul și de-a latul terasei palatului său din Milan. Nu se simte bine. Doar vânătoarea ori războiul poate să-i aducă satisfacții. În curând, el va pleca într-o campanie împotriva quazilor, un popor barbar din Panonia natală.

O expediție împotriva barbarilor îl amuză mai mult pe împărat decât vânătoarea de urși. Căci, la apropierea legiunilor romane, aceștia se ascund în peșterile lor, se cățără

până în vârf de munte, traversează fluviul înot, și trebuie urmăriți precum fiarele sălbatice.

Împăratul așteaptă ca toate pregătirile pentru expediție să fie încheiate. Se gândește la fratele său Valens, care este exact opusul lui. De obicei, frații se aseamănă. Valentinian și Valens nu au însă nimic în comun.

„Valens a devenit împărat cu ajutorul meu”, își spunea Valentinian. Era de înțeles. Fratele mai mare poartă întotdeauna de grija de cel mai mic. Îi despărțeaște zece ani. Valens era născut în 328, iar Valentinian în 321.

Gândurile lui Valentinian se întorceau înapoi, în anul 364, când camarazii săi îl aleseră comandant. Odată așezată diadema pe fruntea sa, soldații l-au rugat pe împărat să-și numească un secund. Cutuma cerea ca împăratul Romei să desemneze un secund pentru a-l ajuta în administrarea imperiului său atât de întins – și ale cărui frontiere erau amenințate mereu de barbari.

– Cei care mi-au cerut să-mi precizez alegerea să iasă din rânduri! a ordonat Valentinian.

Au ieșit în față cei mai buni prieteni ai săi.

– Luați-le armele și puneti-le lanțuri! a dat el ordin.

Apoi s-a adresat trupelor:

– Prieteni, a stat în puterea voastră să mă alegeti împărat. Ați făcut aceasta. De acum înainte eu sunt cel care voi hotărî. Nu vă rămâne decât să mă ascultați și să execuți ordinele mele. Astă-i tot. Cei care încearcă să-mi sugereze o hotărâre vor fi pedepsiți pentru indisiplină.

Pedepsirea celor care-l aleseră a fost primul său gest ca împărat. Cel de-al doilea a fost să-l desemneze pe fratele său Valens ca împărat al Constantinopolului.

Un murmur de nemulțumire s-a ridicat din partea trupelor. Valens nu fusese agreat de armată pentru că era un

intelectual, de statură mică, slab, nervos și bronzat precum un gitan. Valens agreea mai degrabă discuțiile teologice. Îi plăcea mai mult conducătorii Bisericii decât generalii. Nu era făcut să placă armatei.

Valentinian s-a adresat generalilor săi:

– Vă autorizez să-mi aduceți la cunoștință dacă aprobați alegerea fratelui meu Valens!

– Dacă dragostea pe care o purtați familiei voastre este mai mare decât cea pe care o purtați patriei voastre, alegerea este una nespus de indicată. La o adică, ați fi făcut mai bine să alegeti pe altcineva.

– Alegerea este una irevocabilă, a replicat Valentinian. Valens va rămâne împărat al Imperiului de Răsărit.

Armata a aplaudat această alegere. Pentru moment, orice opoziție era de neconceput.

Valentinian nu-și iubea mai mult familia decât patria. În realitate, era incapabil să iubească. Dragostea molește pe un războinic. Era, prin urmare, un sentiment incompatibil cu cariera militară. Ca un veritabil militar, Valentinian avea simțul datoriei. Pentru el, patria se afla mai presus decât familia. Fără a fi pesimist, era un spirit lucid. Își dădea perfect seama că un împărat, fie el capabil ori ba, nu mai poate face ceva pentru a stopa căderea imperiului. Acestea erau faptele. Fiecare zi contribuia la decăderea imperiului. Precum un arbore bătrân, ale cărui ramuri uscate cad unele după altele. Imperiul era o ființă vie. Prin urmare, într-o zi, va muri de bătrânețe.

Cauzele care au precipitat căderea imperiului au fost numeroase. Principala cauză a constituit-o faptul că era bătrân. Prin urmare, putred. Lipsit de vlagă. Tot ceea ce trăiește pe pământ îmbătrânește, se usucă, putrezește și